Het verschil tusschen beide uitdrukkingen springt in het oog. Vaderland wijst terug naar het voorgeslacht. Het ontleent zijn beteekenis *aan het verleden*, en aan wat in de historie der vaderen ook ons toespreekt: iets wat wij Nederlanders te sterker gevoelen, omdat juist hetgeen de vaderen hier op onze erve doorworstelden zoo heroïek aangrijpend was, en van meet af zoo heilig stempel droeg. Het »land onzer geboorte« daarentegen is *persoonlijk*. Het ontleent zijn bekoring niet aan wat vroegere geslachten tot stand brachten, maar aan wat ons persoonlijk ten deel viel. Het wijst terug naar de plek waar onze wieg eens stond. Sterker nog, het wijst terug naar wat, eer we in die wieg werden neergelegd, ons het aanzijn schonk. Er ligt in »land onzer geboorte« niet iets heroïeks, maar eer een klare aanduiding van uw volstrekte hulpeloosheid als pasgeboren wicht. Wie aan de vaderen terugdenkt, zich als in hun heirscharen opgenomen en ingelijfd denkt, voelt moed en patriottische bezieling door het hart stroomen. Daarentegen wie terugdenkt aan zijn *geboorte*, ondergaat den indruk van zijn volstrekte afhankelijkheid. Eer, en toen, we geboren werden, was het God die ons in zijn hand hield, onze God die ons het leven toebracht, en onze God die 't al over onze machteloosheid en hulpeloosheid beschikte. Als we terugdenken aan het oogenblik, toen voor het eerst het oog van moeder ons nauwelijks even opengaand oog zocht en ontmoette, voelen we onszelf als tot niets herleid, nog geheel in anderer macht en zorge verkeerend, als in een staat van volstrekte afhankelijkheid.

In »vaderland« spreekt de volwassen man, die zich met der vaderen dapperheid in kloekheid één voelt, en daarentegen spreekt in: »land onzer geboorte" Gods almachtige beschikking over onze geheele persoonlijkheid. Wij deden niets, en konden nog niets, en toen was het onze God die ons uit onze moeder deed geboren worden, en zulks wel in een bepaald land, onder een bepaald volk, op een bepaalde plek op deze aarde, en 't was hierin dat onze God fundamenteel reeds onze toekomst had vooruitgeteekend.

Natuurlijk wil dit niet zeggen, dat niet ook wij over het Vaderland mogen jubelen, en niet voor ons Vaderland en Vorst het feestlied mogen inzetten. »Bewaar o God den Koning lang en 't lieve Vaderland" moge in toon te mat en in taal te weinig energiek zijn, maar ook het Vaderland bindt heiliger macht ons op 't hart. Alleen maar, »'t land der geboorte« grijpt ons heel anders aan, maakt ons voor God klein en daarom in God sterk. In het »land onzer geboorte« ruischt de vleugelslag van 't geloof.

Er ligt in dat »land onzer geboorte« uitgesproken, dat land en land niet eender is, en dat 't heel iets anders voor wie opgroeide, is, of hij 't levenslicht zag in een zonneland als Java, dan wel in een koeler kring als die van ons kleine land aan Rijn en Maas en Schelde. Zoo heel iets anders, of onze wieg stond op een bergvlak in het Alpenland of op een eiland vlak als Walcheren. Het wijst er op, dat de landen ongelijk zijn, en dat de inwoners der aarde ongelijk zijn, en dat 't nu God zelf is, die in onze geboorte tusschen ons land en onzen persoon een band heeft gelegd. Niet alsof hierop geen uitzondering kon zijn. Tijdelijk verblijf van onze ouders buitenslands kon oorzaak zijn, dat we ver van onze erve het levenslicht zagen. Maar met zulke uitzonderingen rekent zulk een natuurlijk belang niet. Het is hier om den regel te doen, en die regel zegt ons, dat er tusschen onze persoon die geboren werd, en 't land waarin we geboren werden, verband bestaat, en dat dit verband voor het kind dat geboren wordt, alzoo beschikt en gelegd is door zijn God.

Als regel kan gezegd, dat 't land onzer geboorte uitmaakt, tot welk volk we behooren, wat taal we straks als onze moedertaal leeren en spreken zullen, en wat 't psalmlied zijn zal, waarin we onzen God zullen verheerlijken. De gesteldheid van het land onzer geboorte heeft op den volksaard van 't volk waartoe we behooren, ingewerkt, en ook op ons persoonlijk is hiervan invloed uitgegaan. Wie geboren werd in het drukke Londen, ontvangt andere indrukken dan wie 't levenslicht ziet op het stille Urk. Het land zelf, het klimaat van het land, de gesteldheid van het land en de aard van het volk dat er op woont, 't werkt alles op ons in, tot zelfs op de vorming van ons karakter, op de uitbeelding van onze idealen, op de sympathieen en antipathieen die men zich vormt. Het maakt zoo reusachtig verschil voor geheel onze persoonsvorming, voor onze ontwikkeling en voor onze geestelijke bewerking, of men in Spanje's Andalusië of in Nederland's Drenthe geboren werd en opgroeide. Geboren hier of geboren in Nieuw Zeeland geeft als product al spoedig een geheel andere persoonlijkheid. Daarom mogen we zelfs geestelijk de plek waar onze wieg eens stond, nimmer voor onverschillig aanzien. Het land en onze geboorte hooren bijeen, land en geboorte werken op elkander in. En daarom is 't geen toeval, noch onverschillige bijzaak, waar we geboren zijn, maar heeft onze God die ons 't leven schonk, reeds in de keuze van 't land onzer geboorte, in zoo hoogen zin, over heel onzen persoon en over heel onze toekomst beschikt.

Die band tusschen land en geboorte kan door God zelf verbroken worden. Doch zelfs al trekt wie vervolgd wordt, zich in ballingschap terug, dan nóg blijft 't heimwee naar 't land zijner geboorte trekken, en gaat er een jubel in de ziel op, als 't God belieft den balling in zijn erve te doen terugkeeren.

Nooit mag daarom het trekken in ons hart naar het hemelsche vaderland onverschilligheid voor het aardsche vaderland in ons aankweeken, en het kan niet genoeg betreurd, dat dit ondeugdelijk verschijnsel zich toch zoo vaak onder geloovigen voordoet.

De neiging van de lieden der wereld is in toenemende mate kosmopolitisch, d.w.z. er op uitgaande om voor de machtige wereld die hen beheerscht en bezielt, zijn eigen land te vergeten, terwijl omgekeerd de mannen des geloofs steeds sterk en krachtig het lied van 't eigen land deden weerklinken. Er mag daarom niet aan toegegeven, zoo de Methodist ons verleiden wil, om op gelijke wijs meer universeele dweper dan geloovige vaderlander te worden. De Calvinist stond juist ten deze steeds zoo beslist tegen den Methodist over. Ook ten onzent leefde met het herlevend Calvinisme onder de geloovigen de warme belangstelling voor de vaderlandsche zaak weer op.

God heeft ons 't land onzer geboorte besteld, maar dan ook in het feit dat we in dat land geboren werden, ons een roeping gegeven, ons een verplichting opgelegd, ons een taak aangewezen, en tekortschieting in trouw aan onzen God zou 't zijn, zoo we toegaven aan de zondige neiging om ons om de nationale taak niet te bekommeren.

Er zijn er, die er lust in hebben om in alles Engelsche Christenen te worden, en in Jongelingsvereenigingen, in de missien, en schier in al wat 't heilige raakt, de Engelsche broedere tot in taal en vorm na te doen. En dit nu mag niet. Wij zijn door God aan 't land *onzer* geboorte verbonden En daarom moeten wij Nederlandsche Christenen zijn en blijven, en Gode tot eere en prijs dien kant van 't Christelijk leven doen uitkomen, die als geheel eigen variatie uit het eigen leven van óns land opkomt.

Iets waar dan vanzelf uit volgt, dat wie als belijder van den Christus, niet tevens 't warm opneemt voor de eigenaardige belangen van land en volk, en er in roemt politiek-schuw te zijn, van verre niet verstaat, wat zijn God hem op 't hart bond door de beschikking zijner Almacht, dat Hij hem in *dit* land, op *deze* onze erve, en onder het volk van Nederland deed geboren worden.

Dr. A. K.

Amsterdam, 5 Juni 1914.

Nu steeds meerdere stemmen opgaan, die aandringen op een herziening van onze geloofsbelijdenis, onze bijbelvertaling, onze liturgie, onze catechismus en onzen psalmen- en gezangenbundel, mag de vraag wel eens met ernst worden gesteld, of men daarbij genoegzaam rekening heeft gehouden met de eigenaardige positie, waarin de Gereformeerde Kerken in ons vaderland verkeeren.

Indien al de Gereformeerden in ons vaderland in één Kerk vereenigd waren en de Gereformeerde gezindheid, evenals in de dagen onzer vaderen, één geheel vormde, dan zou de toestand een geheel andere wezen. Niet alleen, dat men dan voor den ernstigen en omvattenden arbeid, dien elk van deze herzieningen eischt, gebruik zou kunnen maken van al de krachten, gaven en talenten, die God de Heere aan ons Gereformeerde volk geschonken heeft; maar de beslissing, die een Generale Synode, welke al deze Gereformeerde Kerken vertegenwoordigde, omtrent deze vraagstukken nam, zou genoegzame autoriteit en gezag hebben, om ook door al deze Kerken geeerbiedigd te worden, en het gevaar van scheuring en verdeeldheid zou tot een minimum zijn teruggebracht. Ernstig gevaar, dat de eenheid der Gereformeerden schade zou beloopen, wanneer zulk een Synode een nieuwe Bijbelvertaling ter hand nam, onze confessie en catechismus herzag, een andere regeling voor onzen eeredienst gaf of wel een gezangenbundel naast onze Psalmen invoerde, zou wel niet te duchten wezen.

In zulk een gelukkigen toestand verkeeren we echter, helaas, niet. De Gereformeerde gezindheid, gelijk Groen het uitdrukte, is in den loop der historie hopeloos uiteengeslagen en verdeeld geworden. Een niet onbelangrijke groep dezer Gereformeerden huist nog altoos in de Hervormde Kerk en mist elke zelfstandige kerkelijke organisatie. Een ander deel is als vrucht van de Separatie en Doleantie uit de Synodale organisatie verlost en kwam tot kerkelijke institueering in de Gereformeerde Kerken. Terwijl een derde groep, die evenzeer met de Hervormde Kerk heeft gebroken, om allerlei oorzaken naast de Gereformeerde Kerken een zelfstandig bestaan leidt, zooals de Christelijk Gereformeerde Kerk en de Christelijke Gereformeerde gemeenten, die over ons land verspreid zijn.

Hetgeen, trots deze kerkelijke verdeeldheid, onder de aldus verspreide Gereformeerden nog een zekere eenheid tot uiting deed komen, is dat men in al deze groepen den band *aan het verleden* vasthield en gemeenschappelijk den schat bewaarde, door onze Gereformeerde vaderen ons nagelaten. Men had dezelfde Confessie als uitdrukking van zijn geloof; men gebruikte in de gezinnen en op de kansels dezelfde bijbelvertaling; men volgde in den eredienst dezelfde liturgie en zong dezelfde psalmen; en op de catechisatie werd nog dezelfde catechismus gebruikt. Zoo was er, bij alle verschil, toch overeenstemming in datgene, wat voor het kerkelijk leven het meest karakteristieke is. En juist deze gemeenschappelijke band aan het *verleden* bood grond voor de hope, dat het toch nog eens tot een wedervereenigen van alle Gereformeerden in één kerk komen mocht.

Gaat onze Generale Synode nu op eigen houtje de Confessie en den Catechismus herzien, schenkt ze ons een nieuwe Bijbelvertaling, werkt ze onze liturgie om en voert ze een gezangenbundel in, dan zal juist daardoor deze tot dusver nog bestaande eenheid worden verbroken en daardoor aan een toekomstige vereeniging der Gereformeerden zeker geen geringe bezwaren in den weg worden gelegd. De »Sonderkirchen«, die thans naast de Gereformeerde Kerken bestaan, zullen daardoor nog meer gesterkt worden in haar weigering, om zich bij de Gereformeerde Kerken aan te sluiten, en hetgeen tot dusverre nog als ernstigste drangreden kon worden aangevoerd: we zijn toch één in belijdenis, in kerkenorde, in liturgie en in bijbelvertaling, waarom zullen we dan als Kerken gescheiden naast elkander voortleven, — zal dan zijn klem op de conscientiën verliezen. Terecht of ten onrechte zal het dan heeten, dat onze Kerken van de beproefde paden onzer vaderen zijn afgeweken, dat ze een »nieuwen« bijbel, een »nieuwe« confessie en een »nieuwe« liturgie hebben ingevoerd, en niet alleen, dat dit dan als dekmantel voor eigen schismatiek drijven zal gebruikt worden, maar het zal ook een lokmiddel worden om menige onvaste ziel van onze Kerkelijke "gemeenschap" af te trekken en als welkomen buit naar deze Sonderkirchen over te brengen. En evenzoo staat het met de Gereformeerden in de Hervormde Kerk. Wanneer het vroeger of later weer op een conflict in de Hervormde Kerk uitloopt en een nieuwe exodus volgen zal, dan mogen we de poorten onzer Kerken wagewijd openzetten om deze broeders te ontvangen, maar men behoeft geen profeet te zijn om te voorspellen, dat elke verandering door ons op eigen houtje in de confessie, catechismus, liturgie of bijbelvertaling aangebracht, dan als ernstige grief tegen ons zal worden ingebracht en een reden zal heeten voor deze broeders om een zelfstandige *Kerk* naast onze Kerk te vormen, die zich dan als de echte en ware voortzetting van de Gereformeerde Kerk zal voordoen.

Het is daarom wel te begrijpen, dat de Classis Middelburg het voorstel aannam, om aan de Generale Synode te verzoeken, dat deze in correspondentie zou treden met de Generale Synode der Gereformeerde gemeenten, met de Generale Synode der Christelijke Gereformeerde Kerk, met het hoofdbestuur van den Gereformeerden bond en met hoofdbestuur van de confessioneele vereeniging, om aan deze groepen de vraag voor te leggen, of zij met ons willen saamkomen, teneinde te beraadslagen over de volgende punten: herziening der geloofsbelijdenis, herziening der staten-vertaling, evangelisatie; herstel van recht en opheffing van het Koninklijk besluit van 1816.

Er spreekt uit dit voorstel van de Classis Middelburg een toon, die ons sympathiek is. De Classis voelt, dat onze Gereformeerde Kerken maar een deel van de Gereformeerde gezindheid zijn, en dat, waar de oplossing ons gevraagd wordt van zoo ernstige vraagstukken, die niet alleen ons, maar heel de Gereformeerde gezindheid in ons vaderland aangaan, het gewenscht zou wezen, dat voor dit doel een saamwerking tusschen de verschillende Gereformeerde groepen werd gezocht. Kon dit, dan zou daardoor meteen het gevaar zijn afgewend, dat verandering in de Confessie of Bijbelvertaling voor de toekomst een oorzaak van blijvende verdeeldheid zou opleveren, en zouden we voor dezen arbeid ook gebruik kunnen maken van de gaven en talenten, die aan deze groepen geschonken zijn. Bovendien zou zoodoende voor het eerst tusschen alle Gereformeerden een begin van saamwerking verkregen worden, waardoor men elkander over en weer beter zou leeren kennen en vertrouwen, de broederband weer zou gaan trekken, en de weg zou gebaand worden tot nauwer saamleven.

Maar hoezeer we de goede bedoelingen van het voorstel-Middelburg waardeeren, blijft het toch de vraag, of de voorgeslagen weg ook praticabel zal blijken om tot het begeerde doel te komen. Daarover spreken we een volgend maal.

Caveant consules.

Er is ongetwijfeld in onzen tijd een sterke strooming, die weer naar de religie terug wil. Zelfs gaan er al meer stemmen op, ook van liberale zijde, die de »godsdienstlooze Staatsschool« veroordeelen, en het betreuren, dat de Bijbel op de Staatsschool contrabande is geworden. Natuurlijk werken daartoe verschillende factoren mede. Ook hier is het niet al goud wat er blinkt. Er loopt ongetwijfeld ook een tikje de vrees onder, dat wanneer straks de bijzondere en de openbare school financieel geheel gelijk zullen worden gesteld, de openbare school al spoedig door de bijzondere overvleugeld zal worden, omdat ons volk in zijn breede kringen toch altoos nog iets voor een godsdienstige opvoeding zijner kinderen voelt. Wil men het gevaar afwenden, dat de openbare school leeggepompt zal worden of tenslotte geheel in de handen der socialisten zal vallen, dan kan men niet beter doen, dan met den Bijbel weer in eere te herstellen op de openbare school. De openbare school zal daardoor weer meer de algemeene sympathie gaan winnen, en allicht, zoo hoopt men, dat mannen als Dr. Kromsigt en de zijnen, die principieel voor een gekerstende Staatsschool zijn, daarmede tevreden zouden worden gesteld en dan vóór deze Staatsschool met den Bijbel zouden kiezen. Daarbij komt, dat men ook zelf toch almeer is gaan inzien, dat het bannen van alle religieonderricht op de openbare school aan de opvoeding der jeugd kwaad heeft gedaan en heusch niet gestrekt heeft, om het opkomend geslacht Christelijke en maatschappelijke deugden te leeren. Terwijl eindelijk ook uit litterair en paedagogisch oogpunt het toch wel wat al te dwaas is gebleken, een boek als den Bijbel, dat zooveel invloed heeft gehad op onze taal en letterkunde, welks historische verhalen en heldenfiguren zoo als saamgeweven zijn met onze volksziel, buiten het onderwijs te sluiten.

Door deze en andere motieven bewogen, voert men daarom in de liberale en neutrale pers thans een pleidooi, om op de openbare school weer het Bijbelsch onderwijs in te voeren. Het *Vaderland*, welks politieke hoofdredacteur lid der Staatscommissie is, wijdt aan dat onderwerp een hoofdartikel, waaraan we het volgende ontleenen:

„Wij zouden daarom willen vragen: Waarom zal de openbare school dezen machtigen factor tot de zedelijke en verstandelijke opvoeding van het kind (n.l. 't Bijbelsche onderwijs) langer ongebruikt laten dan noodig is? We begrijpen, dat vroeger 't onderwijs in de Bijbelsche geschiedenis op de openbare school een onmogelijkheid was; wie er om vroeg, zou doodgedrukt zijn tusschen de aanhangers van valsche begrippen omtrent godsdienstige neutraliteit eenerzijds en de confessioneelen anderzijds, die daarin „oneerlijke concurrentie" zagen. Maar — als het gelukken mocht de pacificatie tot stand te brengen, dan is er van concurrentie geen sprake meer, tenminste niet in dien zin, en dan zal dunkt ons de vraag gewettigd zijn, of het dan geen tijd wordt de openbare school ook dienstbaar te maken aan het onderwijs in de Bijbelsche geschiedenis. De gelijkenissen van Jezus, de lotgevallen van Jozef, de historie van David en Saul, zijn den paedagoog toch zeker bruikbaarder materiaal dan Jan van Schaffelaar of de maar steeds bruiloften vierende Jacoba van Beieren? Ons dunkt de vraag wel de moeite waard, om ze ernstig onder de oogen te zien. Op tweeerlei wijze zou men deze zaak kunnen aanpakken. Men zou óf aan art. 22 van de wet op het Lager Onderwijs die uitbreiding kunnen geven, dat op de Overheid de verplichting werd gelegd aan de kerkbesturen te verzoeken de godsdienstleeraren beschikbaar te stellen voor het godsdienst-onderwijs, en dat onderwijs zelf — al moet ieder vrijblijven er aan deel te nemen of niet — meer tot integreerend deel kunnen maken van het geheele onderwijs, dan nu het geval is. Of men zou moeten hebben een leesboek met verhalen uit den Bijbel, geschreven door een uitnemend Bijbelkenner en paedagoog, die in alle opzichten bij de samenstelling rekening houdt met art. 35, alin. 2 van de wet op het L. O. En nog beter ware het misschien, indien men het eene deed en het andere niet liet".

En ook de *Telegraaf* opende zijn kolommen voor een breed betoog, waarin evenzeer voor wederinvoering van godsdienstonderwijs op de openbare school gepleit wordt.

Nu zijn we op zichzelf natuurlijk blijde, dat en de waarde van de Heilige Schrift voor de School en de hooge beteekenis van de religie voor de paedagogiek meer erkend wordt. Maar wanneer men wanen mocht, dat deze omkeer in de geesten metterdaad ons tot een kerstening van de Staatsschool brengen zou, dient men toch uiterst voorzichtig te wezen. De schrijver van de bedoelde artikelenreeks in de *Telegraaf* komt er rond voor uit, dat de vrijheid der ouders om hun kinderen aan dit religie-onderricht deel te doen nemen, ongerept zou moeten blijven, zoodat de deelneming aan dit onderwijs facultatief zou worden gesteld. Maar daaruit volgt dan *ook*, gelijk hij terecht opmerkt, dat de *rest van het onderwijs niet den invloed van een bepaalden godsdienst zou mogen ondergaan;* m. a. w., de verandering zou alleen daarin bestaan, dat voor die ouders, welke dit wenschen, een paar uur godsdienstonderwijs voor hun kinderen zou worden beschikbaar gesteld, maar dat het eigenlijke onderwijs neutraal zou moeten blijven; een zoo belangrijk vak als bijv. het onderwijs in de geschiedenis, zou niet den invloed van een bepaalden godsdienst mogen ondergaan; het zou zoo moeten onderwezen worden, dat noch een Jood, noch een Roomsche, noch een Hervormde er aanstoot aan kan nemen.

En wat dit godsdienstonderwijs zelf aangaat, is de opmerking terecht gemaakt door *De Bode*, dat dit godsdienstonderwijs aan de openbare school dan vermoedelijk alleen door de »modernen« zal gegeven worden. De schrijver van deze artikelen in de *Telegraaf*, voor wiens sympathiek optreden voor de rechten der bijzondere school we overigens allen lof hebben, beantwoordt deze opmerking aldus:

Indien ja — wat dan nóg?

Het is ons niet speciaal om de christelijk-historischen te doen. Het is onze innige overtuiging, dat de openbare school om zich zelve en als instrument van volks-opvoeding van haar banken godsdienst-onderwijs moet doen geven. Misschien, dat inderdaad alleen de modernen leeraren zullen aanwijzen. Is hun godsdienst óók geen godsdienst? Valt niet juist de op-leving der religie onder hen waar te nemen?

Had Groen geen gelijk, toen hij steeds waarschuwde, dat men toch niet onder den schijn van een zeker godsdienstig cachet dat op de openbare school werd gedrukt, feitelijk de staatsschool tot een »secteschool der modernen« zou maken? Een neutraal onderwijs in alle andere vakken; daarnaast godsdienstonderwijs van een modernen predikant of godsdienstonderwijzer — zeker, tegen zulk een godsdienstig gekleurde openbare school kan het liberalisme geen bezwaar hebben. Maar juist tegen deze propagandeering op Staatskosten van het modernisme gaat ons zeer ernstig bezwaar, en we betwijfelen of de Christelijk-Historischen wel tevreden zullen zijn, wanneer ze dit als loon voor hun ijveren voor een Christelijke Staatsschool zullen ontvangen.

Het doctoraat.

XIV.

Kan en mag het Gereformeerde leven dus nooit tevreden wezen met een kerkelijke kweekschool, waarin de Theologie wordt opgesloten, maar eischt het Gereformeerde beginsel, dat er een Gereformeerde Universiteit zal zijn, waar heel de wetenschap naar Gods Woord zal beoefend worden, toch — zou de vraag kunnen opkomen of de Kerk dan niet zulk een Gereformeerde Universiteit zou kunnen stichten, of althans aan haar de zorg zou kunnen worden overgelaten voor de Theologische faculteit aan zulk een Gereformeerde Hoogeschool. In beide gevallen zou aan den eisch van het Gereformeerde beginsel toch worden voldaan, want men zou niet een seminarie, maar een compleete Universiteit hebben, en tegelijk zou voldaan worden aan den wensch van hen, die de opleiding voor het ambt voor de Kerk wilden behouden.

Voordat we op deze vraag een antwoord geven, dient er echter eerst met nadruk op gewezen, dat men toch bij dit probleem zich wel eens afvragen mag, wat men onder *de Kerk* verstaat. Indien men onder de Kerk verstaat de gemeenschap der Christgeloovigen, of wil men, het volk van God, dan spreekt het wel vanzelf, dat zulk een Christelijke Hoogeschool alleen door de Kerk kan gesticht worden. Denk u een oogenblik de Kerk van Christus weg, laat er geen volk van God zijn, en ge houdt niets anders over dan het heidendom, en hoe zou uit dat heidendom ooit een *Christelijke Hoogeschool* kunnen voortkomen? Zooals heel het Christelijke leven ondenkbaar zou wezen, wanneer er geen Christelijke Kerk was, zoo zou er ook geen Christelijke Hoogeschool kunnen bestaan, wanneer er geen Christelijke Kerk was. De tegenstelling, die men gewoonlijk maakt, alsof een seminarie of theologische kweekschool wel van de Kerk zou uitgaan, maar een Christelijke Hoogeschool buiten de Kerk zou staan, met de Kerk niets zou te maken hebben, en zelfs min of meer als een vijandige macht tegenover de Kerk zou moeten beschouwd worden, die tekort wilde doen aan haar wettige rechten, is dus ten eenen male valsch en misleidend. Onze Gereformeerde Universiteit komt niet op uit de wereld, maar uit dienzelfden kring van geloovigen, die de Christelijke Kerk in Nederland vormen, en het zijn zelfs voor het grootste deel de leden onzer Gereformeerde Kerk, die deze Hoogeschool in stand houden met hun gaven en dragen door hun gebed.

Geheel anders echter komt de vraag te staan, wanneer men de Kerk van Christus niet beschouwt als de gemeenschap der geloovigen, het volk van God, maar als het eigenaardige instituut, dat door Christus is ingesteld en met ambtsdragers is voorzien, om het Woord en de Sacramenten te bedienen. Deze zichtbare geïnstitueerde Kerk is niet *heel* de Kerk, omvat ook niet al de levensfuncties der Kerk, maar beweegt zich op een zeer bepaald door Christus haar aangewezen terrein, dat door de instelling der ambten is afgebakend. En heel de fout van de Roomsche Kerk ligt juist daarin, dat ze deze twee niet genoegzaam onderscheidt en daarom steeds voor de Kerk als instituut opeischt wat aan de Kerk als de gemeenschap der geloovigen toekomt.

Houdt men daarentegen dit onderscheid wel in het oog, dan zal de vraag ook niet moeilijk te beantwoorden zijn. Wel zijn er te allen tijde geweest, die dit recht om Universiteiten te stichten, voor de Kerk opeischten, en zelfs heeft de Roomsche Kerk meermalen zulke Hoogescholen gesticht, maar, zoo zegt Voetius, dit recht komt aan de geïnstitueerde Kerk toch niet toe. Hij rekent dit zelfs onder de zoogenaamde pseudo-agenda, usurpata, d. w. z. onder die zaken, die de Kerk wel eens gedaan heeft, maar *ten onrechte*. Met name het recht, dat de Pausen zich geusurpeerd hadden om aan bepaalde scholen het jus promovendi, d. w. z. het promotierecht, te verleenen, keurt Voetius als een geusurpeerd recht beslist af. De Kerk, zegt hij, kan desnoods wel kerkelijke kweekscholen oprichten, maar de oprichting van een Universiteit komt haar in geenen deele toe, evenmin als het maken van politieke wetten, het voeren van oorlog, het echten van onechte kinderen en het openen van vrijplaatsen van misdadigers. (Pol. Eccl. Pars I, lib. III, tract. IV, cap 1, pag. 320—323). Over dit punt behoeft dan ook wel nauwelijks meer een woord verspild te worden. Niet één Gereformeerde Synode heeft er ooit aan gedacht, een Gereformeerde Universiteit te stichten. Theologische kweekscholen hebben onze Gereformeerde Kerken, wanneer de nood dit vereischte, gesticht, maar een Gereformeerde Universiteit nooit. De Kerk zou daarmede haar bevoegdheid geheel te buiten gaan, want er is niet één aanwijzing in de Schrift te vinden, dat God aan de Kerk als instituut heeft opgedragen, voor het onderwijs in alle wetenschappen te zorgen.

Anders staat het natuurlijk met de vraag, of de Kerk niet aan een bepaalde Hoogeschool een seminarie of kerkelijke kweekschool voor de opleiding harer predikanten zou mogen verbinden. Op zichzelf bestaat hiertegen zeker geen het minste bezwaar; de Lutherschen, Doopsgezinde en Remonstrantsche Kerk hebben in ons land zulke seminaria, die met de openbare Universiteiten in nauw verband staan, en tot op zekere hoogte geldt hetzelfde ook van de Hervormde Kerk, die evenzeer kerkelijke hoogleeraren aanstelt naast de Theologische faculteiten onzer Rijksuniversiteiten. Het onderwijs wordt dan gedeeltelijk door de Theologische faculteiten gedeeltelijk door de hoogleeraren aan deze seminaria gegeven, en de a. s. predikanten worden verplicht de colleges van beide inrichtingen te volgen. Indien men, ten einde het beginsel van de kerkelijke opleiding te handhaven, een dergelijke oplossing ook voor onze Gereformeerde Kerken beproeven wilde, zouden we ons daartegen niet verzetten. Natuurlijk zou men dan niet den onmogelijken eisch moeten stellen, dat beide, de Theologische faculteit én de kerkelijke kweekschool, in dezelfde vakken onderwijs zouden moeten geven, en de studenten aldus verplicht zouden worden dubbel college te loopen, maar zou er dan een verdeeling van vakken moeten plaats vinden, of zou bijv. bij contractueele regeling bepaald kunnen worden, dat de helft der hoogleeraren door de Kerken en de helft door de Universiteit werd benoemd. Intusschen behoeven we op dergelijke voorstellen wel nauwelijks meer in te gaan. Al zulke plannen zijn voorgeslagen, maar hoe bereidwillig de Vrije Universiteit zich ook toonde om op deze voorstellen in te gaan, ze zijn steeds even hardnekkig verworpen door de voorstanders der kerkelijke opleiding, die met niets anders en niets minders tevreden waren, dan dat *heel de opleiding* aan de Kerk kwam en aan de Universiteit onttrokken werd. Een kerkelijke kweekschool, die als enclave in de Universiteit indrong, die de Universiteit van haar Theologische faculteit beroofde, wilde men desnoods wel, maar een werkelijke Theologische faculteit, die met het lichaam der Universiteit één organisch geheel vormde, wilde men niet. De droeve historie van de Synode te Arnhem heeft dat genoegzaam bewezen.

Nu laten we de praktische vraag, of de Vrije Universiteit met het oog op haar statuten en op de voorwaarden waarop de effectus civilis verkregen is, ooit haar Theologische faculteit zou kunnen prijs geven, om deze te vervangen door een kerkelijk